

Проф. др ВЛАЈКО БРАЈИЋ, ванредни члан ЦАНУ

ПОСТОЈЕЋЕ И АДЕКВАТНО ПРАВО НА ПРЕЛАЗУ ЕПОХА

1. Уводне напомене

У савременим условима, може се рећи свакодневно, на различите начине се сусрећемо се питањем постојећег и адекватног права. С обзиром на свеопшту глобализацију, и право је дио те глобализације и честа тема са све више и контраверзи и спорова. Главно питање јесте питање владавине права, односно које право је легитимно, легално или адекватно.

У зависности од нивоа и односа због кога се поставља питање адекватног права, адекватно право се тражи у државном (националном), односно регионалном или међународном. С обзиром на велике разлике у националном (државном) праву, све више се инсистира на хуманизацији права (са правом регионалних организација нпр. правом Европске уније), или на примјени међународног права.

Из укупног корпуса савременог државног и међународног права људска права су природно најзначајнија, а била су, и остала, из политичких разлога и због проблема у савременом свијету, тема број један савременог права. Наизглед је чак и укупно право сведено на људска права, као најактуелнију ако не и најзначајнију тему, која се тиче права.

Људска права, из система ОУН, имају третман адекватног права. Она се чак употребљавају као мјерило владавине права, демократије и савремености. Међутим, њихово тумачење и примјена су у новије вријеме, показали, да је концепт тих права неадекватан, било да потиче из недостатака везаних за неадекватност и непотпуност правила, било да је везан за њихово тумачење и примјену.

У сваком случају, ако се постави питање ефеката система правила о људским правима, мора се рећи да су резултати недовољни, па чак и лоши. То поставља, поред осталог, и питање узрока оваквог стања. Узроци су везани за ранију тзв. блоковску подјелу свијета и садашњи однос снага у свијету.

Још приликом доношења Опште декларације о људским правима испољиле су се политичке и концепцијске разлике у погледу права човјека, односно људских права.

Тако од самог почетка у темеље људских права нијесу уграђени људска егзистенција и потпуно искључење насиља и ратова, већ су то биле, показало се, само покајничке одредбе о "варварским поступцима" који су "вређали савест човечанства", и промоција одређених политичких ставова, филозофије и интереса.

Иако је мир поменут у првој реченици Опште декларације о људским правима, а у чл. 1 Повеље УН је на првом месту међу циљевима УН, многе савремене државе су се показале неодговорним у погледу успостављања, заштите и очувања мира. То показују и локални ратови. Најбоља илустрација за такво стање јесте чињеница да је после II свјетског рата само један човјек (Симон Визентал) трагао за злочинцима. Учинак Нирнбершког процеса је био симболичан, а судови појединих држава нешто већи.

По правилу су, међутим, државе и њихове институције спорадично, или случајно, покретале поступке против ратних злочинаца. Често је то било тек након више деценија по завршетку рата, што је значило да је ратним злочинцима злочин био опроштен. То је чак било равно накнадном одобравању злочина. Неке државе су под разним изговорима чиниле недоступним правди ратне злочинце.

Без обзира на опште и конкретне разлоге за такав однос према злочинцима (и рату), био је то неодговоран однос држава, а и глобалне свјетске заједнице, према миру. То је говорило о "инкубацији" глобалног друштва, или његових дјелова, ратом. То се види из ратова који су вођени од II свјетског рата до данас.

Неодговорној заједници одговара неодговорно право.

То значи да није заштићен свјетски мир, а тиме ни човјек није заштићен од страха, нити је заштићен човјеков живот. Умјесто свеоштег мира, у свијету су владале парцијалне кризе и деструкције.

Свеукупно XX вијек је био, и остао, вијек зла, страха, деструкције и смрти. Сво стваралаштво и успјеси XX вијека су само парцијални, не ријетко случајни.

Све је "прокламовано" "регулисано" и "уређено". Све је дефинисано. Ипак човјек није дефинисан нити оно што је битно за човјека. Стварност је другачија, измиче дефиницајама. Старе дефиниције не вриједе.

Након укупних искустава XX вијека постоји потреба да се напусте постојеће дефиниције и многи појмови* и да се редефинишу правила, па и теорије.

Тако се морају нпр. изнова дефинисати: живот, право и норма. Мора се напустити одређивање хуманизма као процеса или чина, одвајања човјека од природе. Човјек се не може супротстављати природи.

Право и норма се морају редефинисати у односу на природу, силу, репресију и страх.

2. Живот и право

Одвајајући човјека од природе, кроз концепцију хуманизма, природа је узета као средство и потрошно добро за живот човјека. Живот је везан за човјека у артифицијелном смислу, као егзистенција са подареним правима. Прикључен им је као додатак и живот осталог живог свијета, али прије свега у смислу потрошних добара за живот човјека. Планета земља није узета у обзир. Она као да нема сопствену егзистенцију, и као да се њен живот своди на живи свијет на планети, и живот њених дјелова.

Нема, дакле, планете земље у цјелини. Планета земља се третира као мртав "држач" живота. Нема, дакле, планете земље као активне егзистенције, која се протеже до свемирских дубина, и цјелокупног живота на земљи, сада и у будућности.

Према томе, живот на земљи** се мора дефинисати не само као живот човјека или "живог свијета", већ и као живот планете, њеног омотача, па чак и васионе, у ближој и даљој околини. Право које се ствара да регулише односе међу људима у државним заједницама, и међународним односима, мора да обухвати живот, у горе поменутом смислу.

Све што је право и људска пракса мора служити животу планете, односно бити у складу са њим. Другим ријечима, ништа не може бити супротно животу а да не буде противправно. Тако би требало да изгледа адекватно право.

Међутим, заштита живота данас се своди највећим дијелом на заштиту живота човјека, од насилног одузимања живота. Међународни стандарди и њихово тумачење, нијесу ни у томе далеко стигли. Заштита претпоставки живота нема адекватно мјесто у праву.

* Академик Радоња Вешовић: "Постоји криза појмова" – излагање на научном скупу "Југославија на размеђу епоха" (29. IX 1998).

** Академик Владимир Војводић, *Еколошки проблеми на прагу XXI вијека и њихов утицај на животину средину у здравље*. Научни скуп "Југославије на размеђу епоха".

Наиме, ако се погледају анализе напора да се дефинише насилно одузимање живота човјека и забрана одузимања живота, онда се види да ту има још доста празнине.¹ Ратови и употреба силе разних врста, односе животе људи, некажњено.

То се врло јасно види из чињенице да за масовна убиства десетина милиона људи, у току II свјетског рата, није било праве одговорности. Одговорност се свела на незнатан број злочинаца, остали су мирно и удобно живјели. Не мали број, изгледа, као да је био награђен за злочине. Многе политичке акције и концепције представљале су заштиту парцијалних интереса често супротних одговорном друштву.

Довођење у питање оправданости изрицања смртне казне значи такође заштиту злочинаца. Има основа за хипотезу да је оспоравање смртне казне, значајним дијелом, условљено, намјером да се заштите злочинци, чега нијесу свјесни они други који се противе смртној казни, из других разлога, и за неке друге услове.

Постоје правила о кажњавању за злочине геноцида и злочине против човјечности. Та правила се некада не примјењују, а некада селективно и арбитрарно. Није ријеч само о неправди и кршењу права, већ и о повлађивању насиљу, ратовима, па и злочинима. На тај начин се право своди на промотивно, акција кажњавања на промоцију, враћање дугова и задуживање, једном ријечју на промјену права у садржини и суштини, а одржавање његово у форми.

Право је, дакле, у бројним конкретним случајевима, свођено на правила која се не примјењују, или се примјењују другачије од њиховог значења, које би се могло сматрати прихватљивим – адекватним.

Право савременог друштва прокламовано као право адекватно потребама и могућностима савременог друштва, кроз неадекватна тумачења и неадекватну примјену (па и непримјену уопште) довели су право на ниво права адекватног неодговорном друштву.

Неадекватно тумачење, примјена, па чак и стварање неадекватног права прерасли су у доминантну карактеристику савременог права. Чак и ОУН, под притиском САД и других држава, стварају и примјењују право адекватно неодговорном друштву. Примјењује се право које угрожава живот. Дobar примјер за то су санкције које се примјењују на основу резолуције Савјета безбједности (СБ) ОУН.

Не бавећи се уопште оцјеном санкција као таквих, треба подсјетити да је према подацима објављеним у средствима јавног информисања у Ираку од посљедица примјене санкција умрло неколико десетина, или неколико стотина хиљада људи. Неке поцјене говоре да се тај број пење чак до близу милион људи. Јасно је да такво право, одно-

¹ Dr M. Nowak, *Right to Life, Existing and Future Law*, Pravni život, Beograd, 11/96 (I-II); V. Brajić, *Concept of Natural Law*, Scientific Review, No23, SSS, Beograd, 1997.

сно његова примјена, нијесу адекватни, без обзира на разлоге који се наводе као оправдање за увођење санкција и без обзира на правни основ.

Санкције су биле уведене, а дјелимично су и данас на снази, према Југославији. Да не улазимо у питање посљедица примјене тих санкција, али се треба подсјетити на обуставу исплате пензија југословенским држављанима, од стране земаља западне демократије.

Земље обавезнице исплате пензија (европске земље) су протумачиле резолуцију СБ ОУН, којом су уведене санкције против Југославије, тако да она забрањује и исплату пензија. Нема ниша у резолуцији што би такво тумачење чинило оправданим, а још мање неопходним. Поред тога, таква врста исплата је исплата социјално угроженим, радно неспособним људима. Узима се у цивилизованом свијету, да таква давања не могу бити одузета, нити предмет ограничења располагања, ни у којој варијанти. Све су то знале, али игнорисале, земље обавезнице исплате ових давања. Оне су се, међутим, понашале у складу са својим себичним, нелегалним интересима, под фирмом поштовања поменуте резолуције, односно одлука "међународне заједнице", како се то обично говорило. То је било само добродошло покриће за неодговорност и противправно понашање.

3. Право УН

У погледу људских права треба се подсјетити на историју доношења Опште декларације о људским правима, пактова о социјалним, економским, културним, политичким и грађанским правима, па и других прокламација људских права. Овдје спада и Повеља ОУН.

Повеља УН је донијета као прокламација побједице над фашизмом и обећање новог свијета и мира.

У погледу поменутих других универзалних аката о људским правима сукоб у биполарном свијету, сукоб Истока и Запада ("комунизма" и "слободног свијета") битно је одређивао доношење и садржину ових аката. Тај сукоб је утицао и на њихово тумачење и примјену.

Ако се погледају подаци о активности САД у погледу људских права, онда се из релевантне литературе види да су се САД залагале за људска права прије свега мотивисане антикомунистичком борбом.²

Та оријентација се реализовала и кроз концепцију да се путем политичких права обезбјеђују сва друга.

² R.N. Gardner, In *Pursuit of World Order*, New York, 1966. E. B. Haas, *The Web of Interdependence*, USA and International Organizations, N.Y., 1998. b. 84–89., R.N. Gardner, In *Pursuit of World Order*, New York, 1966.

Са једне стране, то је било супротстављање концепцији СССР–а и социјалистичких земаља, која се заснивала на супротној филозофији, тј. да се сва права заснивају на социјално–економским односима и да су социјално економска права основна, а не политичка права.

С друге стране, САД су инсистирале на политичким правима као основним, сматрајући социјално–економска права изведеним правима. Тај спор је јасно изражен приликом доношења Опште декларације о људским правима, а настављен у времену рада на текстовима пакта о социјалним, економским и културним, односно пакта о грађанским и политичким правима.

Неслагање око концепције, и примата, социјалних и политичких права, проузроковала су релативно кашњење (односно дуг рад) на поменутиим пактовима и израду два, умјесто једног пакта.

У вријеме расправе о Општој декларацији и поменутиим пактовима о људским правима, ниво заштите људских права у САД није био на високом нивоу.³ Дискриминација обојеног становништва била је дио живота САД. То је САД доводило у неприличну ситуацију. На једној страни САД се залажу за људска права, односно њихово регулисање у међусобним размјерама, а на другој страни у сопственом праву и пракси то не чине. Чак је заузет и став да се не признају одлуке (ставови) Међународног суда правде, ако они по оцјени државних органа САД нијесу у складу са интересима САД.⁴

Доласком председника Кенедија и последице њега ситуација се промијенила. Она се промијенила и у погледу става према одлукама Међународног суда правде. Од тог времена је пређен дуг пут сталним прогресом. И у времену прије Кенедија и на почетку промјена која су лансиране укидањем сегрегације, захватима у погледу укидања дискриминације, поједини политичари су критиковали стање људских права и понашање САД.

И поред свих промјена које су се догодиле, став САД је остао у основи исти – да је стање људских права у САД ствар те земље, а стање људских права у другим земљама није ствар тих земаља, већ национални и међународни интерес САД! САД и њени савезници одређују стандарде људских права и примјену људских права. То чине арбитражно. Безначајни су ставови и пракса других држава, посебно малих, у погледу људских права, уколико нијесу у складу с актуелним ставовима САД и савезника. У новије вријеме о људским правима просуђује и одлуке доноси Сјеверно–атлантски савез – НАТО пакт.

³ Е.В. Наас, *op.cit.*, p. 93–95.

⁴ Е.В. Наас, *op. cit.*, R. Gardner, *op. cit.*

4. Нелегитимности и нелегалности

Прихватањем формулације и ставова Бадинтерове комисије да се "Југославија распала", Њемачка, Ватикан и друге државе Запада су прекршиле досадашње право и увеле ново. Оружану побуну и насилно отцјепљење од СФРЈ неких њених чланица признале су ваљаним. Умјесто да то означе актом сецесије.

Све што се послѣје тога догодило и што се догађа у свијету данас, почива на непоштовању права и примјени силе, исто онако како је то било у случају разарања СФРЈ, или на почетку II свјетског рата.

У складу са новом концепцијом и новим "адекватним" правом налази Бадинтерове комисије се покушавају узети као правни основ за доношење одлука о Југославији.

На фингираним догађајима и измишљеним злочинима, донијета је Резолуција Савјета безбједности о санкцијама против СРЈ (Србије и Црне Горе). Та резолуција је злоупотребљавана и тумачена на различите начине.

Тако је по основу те Резолуције СБ, обустављена исплата пензија југословенским држављањима (о чему је већ било ријечи).

Услови за укидање санкција су стално изнова одређивани и дефинисани, независно од разлога за увођење санкција. И када су санкције укинуте одлуком СБ оне у ствари нијесу укинуте, јер су САД, а и неке друге земље, задржале санкције против СРЈ, тзв. "спољни зид" санкција. САД и друге земље не спроводе те санкције само у билатералним односима, већ обезбјеђују њихово спровођење и у међународним односима, па и у ОУН. То је потпуно нелегално и нелегитимно са становишта права УН.

Према томе, нови извори права, који су "адекватни" датој ситуацији, јесу одлуке САД, њених савезника, НАТО-пакта и Европске уније.

Ниједан од ових субјеката нема јурисдикцију над СРЈ и нијесу међународни субјекти који могу да одлучују о СРЈ. Они то ипак чине. Одлучују такође о Ираку, Курдима, Либији, Куби и сл.

У неким случајевима не само што нема легалне основе за поменута понашања, и одлучивања, него нема ни елементарних услова за легитимитет. Такав је случај нпр. са тзв. Контакт-групом. Она се састаје и одлучује. Њене одлуке спроводи Европска унија, НАТО пакт, а и ОУН. У саставу Контакт-групе налазе се двије државе, чије су државе претходнице биле у рату са Југославијом. Када би важило право УН и право које поштује људска права, оне се не би могле легитимно и легално појавити у улози држава које одлучују о Југославији, изузев да су добиле рат, па да то чине као земље "побједнице". Упркос свему, оне одлучују о Југославији.

Њихове одлуке су "извор" права. Исти је случај са одлукама Савјета НАТО–пакта, разних министара и генерала, ослоњеним на "ставове" и одлуке САД.

Њихове одлуке одређују судбину и положај СРЈ и њених народа. Што је још горе, то нијесу ни формалне одлуке које поменути функционери иначе не могу да доносе. Они такве одлуке не могу да доносе ни у погледу својих држава и народа. Формално и суштински, често те одлуке немају обележја правног акта. То је некаква нова врста аката, који почивају на сили и насиљу. Формулисани су у виду ултиматума, пријетњи, "јасних порука", "сигнала". У неким од тих одлука су садржане формулације "све карте су на столу", затим понуде по "принципу" "шаргарепе и штапа", што довољно говори само по себи. У посљедњем случају народи и државе се не третирају као људи. Јасно је: нови говор открива да није ријеч о поступању по праву, већ арбитрарно, и уз примјену силе. Садржано је то у језику којим се говори. Открива се тако да имамо не само ново "право", већ имамо и нове "изворе" права.

Ново "право" и нови "извори" то не могу бити легално и легитимно, али силом јесу. Чак и генерали војне алијансе говоре шта суверене државе могу, шта не могу, да раде. До најновијег времена ни генерали окупационих војски нијесу могли да одлучују ван командних (извршних војних одлука), изузев када су на то посебно овлашћени. То овлашћење је било ипак засновано на посебној одлуци о праву вршења власти на одређеној територији, по ратним или војним правилима. Знало се тада да је то окупацијско право и право принуде. Шта су данас "оцјене", пријетње и наређења генерала?

Постојеће право се декомпонује и разграђује. Ново "право" се представља као аутентично и адекватно. Видимо да то "адекватно" "право" није аутентично, нити је право. Оно има изворе који су нелегитимни, а често и нелегални, и који су неприхватљиви, као и такво "право", с обзиром на његову садржину.

5. Деструкција стандарда "људска права"

Није непознато да се тумачењем и примјеном права може мијењати право. Те промјене могу бити од нелегалних и нелегитимних до легитимних и легалних. Постоје, једном ријечју, различите ревизије права, од позитивних, пожељних и прихватљивих (односно правом допуштених), до разних видова деформација, злоупотреба и деструкције права.

Када се ради о злоупотребама, правници би могли да кажу да се ради о покушају промјене права, који је не само противправан већ и без дејства на утврђена правила, односно право. Међутим, сталне зло-

употребе права, које се догађају кроз арбитарно тумачење права, имају за резултат мијењање права. Такво мијењање права је нарочито опасно, јер правила остају "иста", тј. не помиње се, нити признаје њихова промјена, а она се у ствари не примјењују и мијењају. То онда и није више злоупотреба права, већ његово мијењање, од нелегитимних или нелегалних субјеката, у нелегалном поступку. Такав је случај са примјеном људских права у раније изнијетом смислу.

Конкретно речено, злоупотреба и промјена људских права врши се свођењем правила (система) људских права на стандард тзв. заштите људских права. У нормалним условима ово би били синоними, односно указивање на диспозицију и санкцију, односно "претоставку" санкције. Данас се показује да је то нешто друго. Да је често у питању злоупотреба преко мијењања значења стандарда "људска права". Не говори се, дакле, како да се регулишу, и како се заиста остварују људска права, већ да се она "штите". Заштита претпоставља повреду права, па се питање заштите поставља у случајевима када се постави питање кршења људских права. У новије вријеме САД (са државама својим савезницима) и НАТО–пакт одређују шта су у сваком конкретном случају људска права, да ли су повријеђена, и како се штите. Они се појављују под фирмом "међународне заједнице", и "представљају" не само УН већ и свјетско јавно мњење, глобално друштво, у цјелини.

Поменути субјекти самозвано представљају међународну заједницу, "контролишу" примјену људских права, подижу "оптужнице", пресуђују и "примјењују санкције" у погледу кршења људских права.

Познато је да се брутално крше људска права Курда. Познато је такође да Ирачани, Либијци, Кубанци, Срби – немају једнака права са осталим људским бићима. То је резултат тумачења људских права, пеко новоскројеног стандарда "остваривања људских права", који је замијенио појам људских права. Људска права су оно што данас кажу САД, и војне алијансе, без обзира на то како они поимају људска права.

Тражићи и оствариваћи људска права (норме и друга правила о људским правима) значи иражићи јединствено значење, за свако од њих правила, и за све њих укујно. За разлику од описаног стања, за све би морало важити исто правило.

Без обзира на све разлике, једно значење би могло бити идентификовано као најприхватљивије, као адекватно. Филозофију људских права, односно основни њихов постулат, такође би требало утврдити. Тог постулата нема, већ је сведен на синтагму "заштита људских права", *што у ствари значи да су људска права оно што кажу они који данас пресуђују што је исправно, а што није.* То чине нелегитимно, а често и нелегално.

Пошто данас исти субјекти, односно силе, "утврђују" шта је право, појам "људских права", тумаче их кроз "заштиту људских права",

иницирају и спроводе (често самовољно) разне санкције, па и примјену силу, то се "заштита људских права" у савременим условима јавља са елементима насиља. Насиље поништава људска права, јер се у новије вријеме под фирмом заштите људских права сила употребљава ради заштите неких других интереса. Тако се примјеном насиља крше права других, а тада се, по правилу, не могу заштитити ничија легитимна и легална права.

Увијек се нађу разлози, и форме, када хоће да се примијени сила, ради "заштите" људских права, мада људска права морају бити неспојива са силом, посебно с насиљем. То је у ствари специфичан начин деструкције и појма људских права и људских права као система норми и њихове заштите.

Терминологијом се прикрива суштина, а када се оголи, онда се употребљавају други термини који треба да поправе утисак, и замагле насиље. Тако се, полазећи опет од општих усвојених правила о хуманитарним питањима, односима и акцијама, промовишу разни хуманитарни захвати. Проглашавају се "хуманитарне катастрофе" и када их нема, а игноришу се хуманитарне катастрофе, када стварно постоје. Хуманитарне акције се чак злоупотребљавају, за директна ратна дејства и за специјалне операције. То се, наравно, ради скривено, али се инцидентно открива. Речено је већ да из начелних и практичних разлога треба преиспитати појам хуманизма. Овдје се, међутим, показује да је такав деструиран, скоро практично уништен.

Све наговијештене и друге деструкције се третирају као ексцеси и случајности, чиме се у ствари штити оно што представља деструкцију норми, односно правилима утврђеног односа.

Одржава се привид, да све јесте као што је прописано, а прописано је у ствари само промотивно и појавно, а у суштини у деструкцији или мртво. И појмови који их изражавају више немају смисла.

6. Манипулација и јавно мњење као "извор" љава

Манипулације у интересу војноиндустријског комплекса, тржишта, али и сваковрсне нелегалне експанзије, имају у масмедијима сигурно и ефикасно средство.

Прије свега, ако се погледа структура оног што се "емитује" кроз масмедије, види се једна унутрашња, битна карактеристика. То је агресија. Агресија у начину презентирања, агресија у садржини, инсистирање на агресији и деструкцији, од дјечијих играчака, преко умјетничких програма, до криминала и ратова. Свих других информација има мање или су дате блиједо и дефанзивно. Тако су човјек и живот у одступању, а деструкција и смрт у наступању.

То унутрашње својство укупне садржине информација и програма се преноси и на битна питања живота човјека, у крупним свјетским догађајима, и укупним свјетским односима. Агресија, дакле, или јесте, или је мора бити. Двадесети вијек није могао, нити може, без агресије! Друго је питање зашто је то тако. Но, у сваком случају право је жртвата агресивности.

С обзиром на то да су агресија и деструкција судбина човјека XX вијека, свијет се креће у зачараном кругу агресије. Правом УН свијет је кренуо да прекине тај круг, али ревизијом или непоштовањем права УН и право је ушло у тај зачарани круг. Вјештом манипулацијом и подвалама, које су стекле легалитет а и легитимитет, путем масмедија се формира "јавно мњење", које треба да оправда већ донијете одлуке. Тако се тобоже доносе одлуке због притиска јавног мњења, бирача, а у ствари одлуке се доносе, из других, често потпуно неприхватљивих разлога, за исте те бираче и то тзв. јавно мњење.

Доносити одлуке под "притиском" јавног мњења по дефиницији значи могућност погрешног и нелегалног одлучивања. Тако се "јавно мњење" појављује као извор "права", тј. одлука које се позивају на то јавно мњење. Не само што оно може бити вјештачко (лажно), већ је и нелегитимно и нелегално као извор одлука, а то значи и права.

Међутим, без обзира на то колико је неприхватљива позиција масмедија у оваквим односима, и колико се злоупотребљава "јавно мњење", кривица лежи на политичким факторима, који употребљавају и злоупотребљавају масмедије и јавно мњење. Овдје се ради о замјени стварних чињеница – лажним.

Исто тако се УН замјењује тзв. "међународном заједницом". Нико тачно не зна ко је то. Најчешће су то моћи и силе, које се самозвано представљају као "међународна заједница". Видљива је, дакле, систематска замјена правних појмова неодређеним и дифузним, политичким, социолошким и хуманитарним појмовима и институтима. То је, међутим, изгледа само једна фаза разградње досадашњег права, у његовој транзицији, према новом праву, или претварању у ништа.

7. Закључна разматрања

7.1. Путовање у прошлости

Пракса у међународним односима и спорови у новије вријеме указују на озбиљну кризу или чак деструкцију права. То изнова поставља питање дефиниције права као таквог, преиспитивања његове егзистенције, па чак и његовог настанка.

Настанак и егзистенција права се везују за државу, а у новије вријеме за УН и опште прихваћене норме међународног права. Форму-

лација о општеприхваћеним нормама (правилима) међународног права указује на друге и бројне субјекте и повезују нас, индиректно, са историјом права.

Познато је, наимае, да су и прије настанка државе и државног права постојала правила, кодекси, обичајно право, обичаји и сл.

Ствараоци ових правила су били бројни и различити субјекти. Правила су имала различиту снагу обавезности. Нека од њих су почивала на ауторитету одређених заједница, цркве или ауторитету друге примјене, односно традиције. Нека од њих су примјењивана и употребом силе.

Примјена обичајног права и других правила била је у понечем слична, или истовјетна, са каснијим државним правом. Уосталом, државно право, односно право разних држава је настало дијелом из тих претходних правила, и система права. Из тако створеног права се полако формирало, једним дијелом, и међународно право. Усавршавањем и мијењањем права држава, и обичајног права, као и међународног, створено је право УН.

Данас се, међутим, индиректно негирају и стварни извори права и његова садржина. Право се везује искључиво за моћ, силу, па чак и насиље.

Као што су некада државе преузимале из обичајног права, и претходних правила, оно што им је одговарало, а друга су одбацивале, тако и данас суперсила, њени савезници и НАТО пакт признају из међународног права само оно што им одговара. Остало индиректно одбацују тиме што га игноришу, или тумачењем мијењају значење установљених правила.

Тако док се говори о будућности у праву, путујемо у прошлост, и то не ону најбољу. Најбољи примјер за то су САД, које су у вријеме доношења првих аката о људским правима, и на почетку њихове примјене, инсистирале на сопственом праву, које је у понечем било супротно људским правима, садржаним у актима ОУН.

У вријеме председника Кенедија и касније, право САД је прилагођено међународним стандардима.

Данас САД тумачењем, и на друге начине, мијењају међународне стандарде, у правцу увођења неких нових видова дискриминације, признавање силе као мјерила праведног, одбацивања чињеница у корист фингираног стања и сл. Путујемо, дакле, у прошлост, а позивају нас да је заборавимо.

Тако могу бити нпр. признати резултати агресије, објашњењем да је агресија успјела захваљујући добијеном медијском рату. Признају се резултати успјеле манипулације и "мегдана", а не право. Успјех, успијева, а не право.

Кретање у прошлост ће се, изгледа, наставити. Оно у себи носи велике опасности по право, човјека и живот на планети земљи, па и

опасност по саму планету. Но, то не значи да ће се завршити како је планирано. Неки апсурди савременог свијета показују да свијет иде у парцијалне и тоталне деструкције. Ширења НАТО-пакта, и његових концепција, Европу претвара у војни логор. На прагу XX вијека претворити Европу у војни логор значи признати да се одбацују право и правда, а да се садашњост и будућност своде на ситне и крупне деструкције. То је потпуно напуштање концепције међународног мира, остварењем безбједности кроз војни логор. Без обзира на то шта се каже и шта се планира, у резултату је то стварање модерних колонија и освајање. Можда једино "оправдање" за војну експанзију може бити евентуално скривена концепција да се прије експлозије "популационе бомбе" (пренасељеношћу планете) морају заузети територије и обезбиједити живот војскама и њеним народима. Но, то у себи онда садржи одлуку о уништењу других.

Због свега изложеног модерни "проповједници" и "нови свјетски поредак" одлучно оспоравају освртање на прошлост. Они би у ствари хтјели да нас непримјетно врате у прошлост.

Но, ниједан пројекат и усмјерено кретање се не могу потпуно контролисати. У сваком случају се не могу обезбиједити сви планирани, нити избјећи непланирани, резултати.

"Кретање у прошлост" ће омогућити и друга кретања у оквиру глобалног. Пружа се могућност државама, регионалним и другим организацијама, да и оне иду до своје, или туђе прошлости, односно до синтеза које ће довести до стварања новог права. То "право" може бити онакво какво се насиљем данас успоставља, а може бити сасвим другачије, и супротно, изузев ако смо осуђени на пропаст.

7.2. *Право будућности*

Право будућности не мора бити сасвим ново право и тешко је рећи како ће оно конкретно изгледати. Међутим, садашње правне "рушевине" морају бити замијењене правом (системом правила), *које у себи мора сајојити легиитимитет и легалитет доносиоца, са једне, и легиитимитет и легалитет садржине, са друге стране*. Легитимитет и легалитет доносиоца правила мора бити обезбијеђен, како у оквиру држава тако и у међународној заједници.

Није, међутим, то довољно, већ *доносиоци* правила морају (и могу) *доносити само она правила која обезбјеђују адекватну егзистенцију и животи човјека и планете земље, са њеним окружењем. Систем правила који има овакву функцију и сврху може се назвати правом. То би могло бити адекватно право. Еколошко право мора иакође ирешијети промјене*.

Оваква правила могу да створе прије свега државе настојећи да обезбиједе унапређење услова за живот човјека и планете земље. Таква систем правила би се међудржавно, регионално, а потом универ-

зално повезао, у општеважећи систем. Пут би био еволутиван и од базе (основних култура и културних заједница), а не наметнут од моћних и силе, без културе земаљског и међупланетарног живота.

Professor Dr. Vljako Brajić

PRESENT AND ADEQUATE RIGHT ON THE TRANSITION OF THE EPOCHS

S u m m a r y

Nowadays law is promoted as an extraordinary value. In reality, on world scales, it is not the case. Very topical are the questions of existing, future and adequate law. Part of existing law is considered to be adequate, even to be the law of the future. This is primarily valid for the norms and regulations on human rights. The fundament of that law is composed of the principles and law of the Organisation of United Nations (UN law). Whereas the General Declaration on Human Rights and the orientation of the UN to protect the peace were the hope and basis of law for many people, small wars, tiny and coarse destruction have challenged all this. This has been particularly demonstrated in the twenties. Many states, especially the most powerful ones, but the global society as well, have shown to be irresponsible. If they have not been making the rules which were adequate for their irresponsibility, they explained and enforced law, in harmony with their understanding of responsibility. That law was not adequate, although they promoted it as such. That especially refers to the international relations and human rights. These contradictions may be explained by the history of emergence of rules, which refer to human rights. These rules occurred in conditions of block division. There existed an disagreement as for the contents, understanding and application of rules on human rights and other relationships. That has made that even the protection of human life, and life in general, have not been regulated in a convenient way, regardless of evident efforts by the UN. Western and eastern blocks have been on various gauges, but they have held a certain balance. After the disintegration of Soviet Union, the USA as a super power, with their allies and military alliances (NATO Pact), explain unilaterally and arbitrarily and increasingly frequently they are creating law. UN law is neglected, explained and enforced according to the interests of the powerful ones, where human rights there are really neglected, or even violated. This way the UN Security Council sanctions are implemented in manner and with consequences which are opposite to their essence and purpose. This is obvious from the sanctions against Iraq, Yugoslavia, Cuba and like. Human rights, respectively protection of human rights, have become a stan-

standard the contents of which is arbitrarily determined by the USA, their allies and NATO Pact. On their behalf they send messages, dictate rules and solutions: ministers, envoys, even generals. They do that on behalf of "the international community". Thus we have illegitimate creators, illegitimate and illegal law. After all, that is the law that does not protect the human, biota, planet Earth, nor the universe. Just opposite, indirectly or directly it exposes them to destruction. The law which exists and which is adequate frequently is not applied. The law for which it is stated to be adequate, and which really is not such, is implemented.

It is necessary to provide for the legitimacy and legality of those who pass the law and contents of law. The contents of law must eliminate every destruction and enable adequate existence of human, planet Earth and its surrounding. That must be both the international, and the law of the states. In such conditions such law may be created by the states, which will link it into the global system. Those who are presently creating the global system, have destroyed the law.

